Oud runderras legt veehouder Kaatee geen windeieren

Gek van Blaarkoppen

Tekst: Anne Hiemstra
Beeld: Dick Breddels

„Ik ben gek van Blaarkoppen”, zegt Piet Kaatee uit het Noord-Hollandse Heiloo. Het ras legt hem geen windeieren. Natuurmomenten bood het Blaarkopbedrijf grond aan en vrijwel tegelijkertijd kwam Campina met de vraag of hij biologisch wilde worden. Voor de omschakeling ontving Kaatee vervolgens ruim een ton provinciale subsidie. „Zonder dat we het opzoeken, komen er toch revenuen van het feit dat we Blaarkoppen hebben.”

Zijn vader kocht koeien op de markt in Purmerend. Meestal zwartbonten, maar ook wel eens een Blaarkop. Piet Kaatee (57) weet het nog goed. „Als klein jochie was ik al gek van koeien en dan vooral van Blaarkoppen.”
Kaatee komt van oorsprong uit de Gaasperpolder bij Amsterdam, maar verhuisde al in 1968 naar het noordelijker gelegen Heiloo. Hier was een bedrijf beschikbaar met 16 hectare grond en een Zuid-Hollandse stal, een grupstal waarbij de koeien met de koppen naar elkaar toe staan.

Holsteinisering

„Toen ik zelf de stierkeuze ging doen, kwamen er alleen nog Blaarkoppen aan te pas.” Kaatee liet de Holsteinsisering weliswaar niet ongemerkt aan zich voorbij gaan, maar hield van de Holstein x Blaarkop-kruislingen alleen de dieren met een Blaarkop-aftekening aan. Van lieverlee gebruikte de veehouder steeds meer Blaarkopstieren en de laatste zeven jaar komt er eigenlijk geen Holstein meer aan te pas. „Er zitten nog een paar Holstein-rietjes in het vat, maar eventuele bonte kalveren gaan weg.”
Met het oog op de soberheid van het Blaarkopras vroeg Kaatee zich op een gegeven moment af of een biologische bedrijfsvoering niet wat voor hem was. „Rond 2006 hebben we de zuivel benaderd, maar Campina liet weten dat er nog vijftien wachtenden voor ons waren. Dat hield in dat we nog wel een aantal jaren moesten wachten. We besloten dan voorlopig maar op dezelfde voet verder te gaan”, vertelt de veehouder. Maar een half jaar later werd hij door Campina gebeld. De vraag naar biologische producten was ineens fors toegenomen. Of Kaatee dus biologisch wilde worden?

Geen derogatie

Vrijwel tegelijkertijd meldde Natuurmonumenten zich bij Kaatee met de vraag of ze land in gebruik wilden nemen. De veehouder zat met 110 koeien op zo’n 42 hectare – waarvan 26 hectare huiskavel – wat krap in zijn land en kon er wel wat bij gebruiken. De belangstelling bij Natuurmonumenten was ontstaan omdat Kaatee Blaarkoppinken in een naastgelegen perceel had lopen. „Het was slecht land. Het was erg nat en kon op dat moment niet gemaaid worden. Ze vroegen of ik de pinken erin wilde jagen. We hebben ze erin gelaten, onder de voorwaarde dat ze terug mochten als ze er ontevreden waren. Maar het ging eigenlijk hartstikke goed. Ze vraten de toppen van het veel te lange gras en trapten veel in de bodem weg. Het aantal weidevogels is er sindsdien toegenomen.”
Inmiddels gebruikt Kaatee bijna zeventig hectare grond van Natuurmonumenten. „Dat we ruimer in het land kwamen te zitten, viel samen met de vraag van de zuivel”, aldus de veehouder. Kaatee wijst erop dat de derogatie voor biologische boeren niet geldt. „Daarom is een omschakeling naar een biologische bedrijfsvoering voor veel boeren niet haalbaar. „En dan moet je terug in omvang, wat een lagere omzet betekent. Of je moet de hoeveelheid land fors kunnen uitbreiden. Doordat Natuurmonumenten op ons pad kwam, konden wij ons bedrijf zelfs nog wat vergroten.”

Ton subsidie

Kaatee liet adviesbureau Ekopart een bedrijfsplan opstellen en kon daarmee versneld – binnen anderhalf jaar – omschakelen naar een biologische bedrijfsvoering. „Campina wilde meer biologische boeren en daarom kregen we eerder een hogere melkprijs.”
Via Ekopart liet Kaatee zich ook inschrijven voor subsidie van de provincie. Ook de provincie Noord-Holland wilde namelijk meer biologische bedrijven. „De provincie had een puntenstelsel aan de te verdelen pot gekoppeld en wij hoorden bij de hoogste scores. We ontvingen ruim een ton”, aldus Kaatee. „Wel had de provincie daarbij de nadrukkelijke wens dat we ons bedrijf zouden openstellen voor excursies en dat doen we dan ook.”
De subsidie was een welkome aanvulling bij de bouw van de nieuwe stal, die in november 2009 in gebruik werd genomen. „We hadden meer ruimte in de stal nodig door de lagere productie. Bovendien schrijft Skal (de organisatie die biologische bedrijven ▶

De oude ligboxenstal uit het begin van de jaren 70, waar het oudere jongvee tegenwoordig wordt gehuisvest, is in november 2009 vervangen door een nieuwe 1+3-rijige ligboxenstal. Op de foto de droge koeien aan de linkerkant van de nieuwe stal. Op de voergang staan om en om graskuilbalen van vorig jaar juni en van vorig jaar september.

De koeien worden sinds zeven jaar in een 2 x 12 stands zij-aan-zij melkstal gemolken. Achter de melkstal bevinden zich de drie rijen ligboxen aan de rechterkant van de nieuwe 1+3-rijige ligboxenstal. Links van de melkstal en haaks op de nieuwe stal bevindt zich de oude ligboxenstal.

certificeert, red.) voor dat elke koe een vreet- en een ligplaats en minimaal zes vierkante meter ruimte moet hebben. Omdat de oude stal plaats bood aan negentig koeien, moesten we dus een nieuwe stal bouwen. Ik wilde dat toch al, maar de subsidie maakte het wel even makkelijker."

Bijzonder afkalfpatroon

Kaatee hanteert een bijzonder afkalfpatroon. De Blaarkoppen kalven van mei tot december. De reden is de relatief kleine huiskavel. Omdat weidegang binnen de biologische sector een must is, heeft de veehouder in het weideseizoen veel droge koeien, welke hij in het land op afstand kan weiden. „We melken nu 75 koeien, er staan wel 65 droog. Op zijn hoogst hebben we 140 koeien gemolken", illustreert de Noord-Hollander. „In april, mei en juni kun je het goedkoopst melk maken, maar wij profiteren van de wintertoeslag."
Kaatee legt uit dat een biologische boer gemiddeld over het jaar 9 cent meer voor zijn melk ontvangt dan een gangbare boer, maar dat de biologische melkprijs van oktober tot januari wel 12 cent hoger is. In het voorjaar is de biologische melkprijs daarentegen maar 5,5 cent hoger dan gangbaar.
Een niet-voorjaarskalvende veestapel druist gevoelsmatig een beetje in tegen het biologische gedachtegoed. Immers, biologisch staat voor zo natuurlijk mogelijk. En van nature kalft een koe in het voorjaar, als de grasopbrengst het hoogst is. Kaatee is echter vooral biologisch uit praktische overwegingen, hoewel het idealisme volgens hem wel toeneemt. „We kunnen nou eenmaal niet al ons vee op de huiskavel kwijt. Noodgedwongen rijden we nu alle weken met droge koeien en kalfkoeien heen en weer. Je moet toch inspelen op de situatie."

Krachtvoer

De wintertoeslag is volgens Kaatee noodzakelijk omdat er hogere ruwvoerkosten tegenover staan. De bewerkings- en voerkosten zijn hoger, bijvoorbeeld omdat er voor dezelfde hoeveelheid gras meer hectares nodig zijn. De bedrijfsvoering is erop gericht om zoveel mogelijk melk uit ruwvoer te halen. De koeien krijgen nooit meer dan zeven kilo krachtvoer, waarvan vier kilo via de krachtvoerautomaat en de rest in de melkstal. „Sommige biologische boeren geven heel weinig of praktisch helemaal geen krachtvoer. Maar ik vind dat koeien wel gevoerd moeten worden naar hoe ze zich manifesteren. Bij het terugschroeven van de krachtvoergift loopt niet alleen de productie terug, maar blijft een koe ook te lang in de negatieve energiebalans. Daardoor neemt de kans op ziekten toe."

Een belangrijke reden om niet te veel krachtvoer te voeren zijn de hoge kosten van biologische brok. „Een gangbare boer betaalt 60 procent van wat wij moeten betalen", aldus Kaatee. De productie is dan ook gezakt sinds Kaatee biologisch werd, al stijgt deze inmiddels wel weer. „Daar heb ik geen moeite mee, al klinkt dat misschien wat paradoxaal. Maar we houden het heel simpel. We hebben een trekker, een kuilsnijder en een minishovel. We zetten voor vijf à zes dagen graskuilblokken voor het voerhek, die duwen we met een minishovel aan. Een Weelink-voerhek is duurder en met een minishovel kun je bovendien ook andere dingen doen."
Het rollend jaargemiddelde lag de laatste keer op precies 7.000 kilo melk met 4,23 procent vet en 3,48 procent eiwit. „We hebben het afgelopen jaar 903.000 kilo melk aan de fabriek geleverd. Maar ik schat dat de koeien in totaal wel zo'n 950.000 kilo hebben geproduceerd, omdat de kalveren koemelk hebben gehad." De reden is dat biologisch melkpoeder, net als biologisch krachtvoer, duur is. Het quotum is met 675.000 kilo melk overigens beduidend lager dan het geleverde aantal kilo's. „We leasen al jaren. Bovendien is er meestal een ruime verevening binnen de biologische sector", verklaart Kaatee.

Houterig gras

„De omschakeling brengt met zich mee dat je het als boer ook echt anders moet doen", stelt de veehouder. Hij wijst op de forse uitbreiding van zijn grondareaal van 42 naar 135 hectare. „We moeten tegenwoordig veel plannen met de loonwerker. We maaien niet meer zelf, behalve de slootkanten dan. Een goede band met je loonwerker is dus noodzakelijk."

BEDRIJFSGEGEVENS

Piet (57), Nelly (53) en Rogier (24) Kaatee houden op hun biologische bedrijf de Bayershoeve in Heiloo (N.-H.) een Blaarkopveestapel. Nelly werkt behalve op de boerderij in de thuiszorg en Rogier werkt 23 uur in de week bij de agrarische bedrijfsverzorging, waar hij zijn tijd hoofdzakelijk als klauwbekapper vult. Vanwege het seizoensgebonden afkalfpatroon van mei tot december, worden er op de Bayershoeve nu 75 koeien gemolken en staan er 65 droog. „Op zijn hoogst gingen er 140 door de melkstal", aldus Piet Kaatee. Het rollend jaargemiddelde bedraagt 7.000 kilo melk met 4,23 procent vet en 3,48 procent eiwit. Het quotum bedraagt 675.000 kilo melk, maar de veehouder leverde het afgelopen jaar 903.000 kg melk aan de fabriek. „We leasen veel."
Kaatee gebruikte voorheen wel eens Holsteins, maar tegenwoordig alleen nog Blaarkopstieren als Appie van Luxemburg, Fred van Suddendorf, Ebel's

Toen de familie Kaatee in 1968 in Heiloo neerstreek, werden de koeien gehuisvest in een Zuid-Hollandse stal. De stal is inmiddels onderkelderd en doet dienst als jongveehuisvesting.

Ook wordt er vanwege de lagere bemesting – kunstmest blijft helemaal achterwege – later gemaaid dan voorheen. „Het gras is daardoor iets houteriger. Er is meer ruwe celstof en de VEM en het eiwitgehalte zijn lager. We proberen gras van grond van Natuurmonumenten te mengen met gras van gewoon land. Bij het inkuilen gaat er om en om een opraapwagen naar natuurland en naar gewoon land."
Kaatee toont een kuiluitslag van de voorjaarskuil van 2011: de Voeder Eenheid Melk bedraagt 886, het droge stofpercentage 45,5, het darmverteerbaar eiwit 58, de onbestendige eiwitbalans -1 en het gehalte aan ruw eiwit is 14. Ondanks het hoge drogestofpercentage was maar de helft van het gras een keer geschud. „De loonwerker maait met een kneuzer en schudden en harken doen we zelf. Alleen hoeven we dus niet altijd te schudden." Kaatee probeert het lage eiwit te compenseren door iets eiwitrijker krachtvoer te verstrekken en een sterke koe te fokken. „Een meer bevleesde Blaarkop zal misschien iets minder melk geven, maar heeft wel meer weerstand", aldus Kaatee.
„Wat me het meest aanspreekt rondom de Blaarkop, is het hele gestel. Ze hebben goede benen, de vruchtbaarheid is goed en ze hebben weinig de dierenarts nodig."
Kaatee vergelijkt zijn bedrijf graag met de bedrijfseconomisch goed draaiende MRIJ-bedrijven. „Ik maak het mezelf alleen wat moeilijker wat betreft de stierkeuze."
Ondanks de vaak lage indexen, gelooft Kaatee niet dat Blaarkopstieren minder goed zijn dan MRIJ-stieren. „Blaarkoppen worden vaak onder sobere omstandigheden gehouden. Dat komt de indexen niet ten goede. Bij ons zijn er ook koeien die pieken met producties van vijftig liter melk, al produceren ze als vaars soms nog maar wat gewoon."

Geen maïs

De veehouder insemineert zelf. „We kijken bij alle KI's rond. Ik keek vroeger naar Inet, maar nu niet meer. We focussen op een koe die nooit wat mankeert en lang meegaat."
Kaatee maakt de paringen sinds drie jaar met behulp van het aAa-systeem. „Een dier moet eerst goed in elkaar zitten, daarna kijk ik pas naar andere dingen. Zo hoop ik goede en sterke kalveren en koeien te krijgen."
Het type koe dat Kaatee fokt, kan volgens hem prima overweg met een rantsoen van alleen graskuil. Voorheen kregen de koeien echter ook maïs. Dat maïs nu geen deel meer uitmaakt van het rantsoen heeft twee redenen. De eerste is dat het telen van biologische maïs aanmerkelijk risicovoller is. „Het verbouwen van maïs ging het eerste jaar prima, maar in het tweede jaar waren veel maïsplantjes er door eenden uitgetrokken of de kop was eruit gevreten. We hadden dus maar een halve kuil." Kaatee wijst erop dat er bij de biologische maïsteelt geen bestrijdingsmiddelen gebruikt mogen worden. „We zaaiden al wat later en wat dieper, maar het kwam erop neer dat we op 2,5 hectare niet met de hakselaar hoefden. Het heeft dus eigenlijk gewoon braak gelegen. Overigens past maïs ook niet zo bij een eiwitarm rantsoen."

Geel vet

De tweede reden is dat de koeien naar de biologische slager gaan. „Koeien die veel maïs hebben gehad, hebben geel vet en koeien die geen maïs hebben gehad wit vet. De slager heeft het laatste liever." In tegenstelling tot de uitstootkoeien, gaan de nuchtere kalveren de Blaarkopketen in. „De koeien gaan naar de biologische slager, omdat de plus op biologisch vlees hoger is dan de plus op specifiek Blaarkopvlees."
Gezien een recente ontwikkeling als de Blaarkopketen, welke zich richt op de vermarkting van Blaarkopvlees en in de toekomst mogelijk ook Blaarkopzuivel, heeft het kleine ras nog volop toekomst. Hoewel er naar schatting in zijn totaliteit nog zo'n 25 à 30 KI-stieren beschikbaar zijn, zit Kaatee daar ook niet over in. „Blaarkoppen hebben een gunstige melkvetsamenstelling, wat in de toekomst mogelijk interessant wordt. Verder vind ik het een cultuurhistorisch ras dat heel geschikt is voor natuurbegrazing. Waarom Schotse Hooglanders als het ook met een inheems ras kan?", vraag hij zich af. „Zelf zie ik het in ieder geval als een uitdaging om het oud-Hollandse ras bedrijfseconomisch goed te exploiteren en voor het nageslacht te behouden." ■

Han, Sjoerd, Marnix 7 en 8 en Bertus 12 en 13. Zelf fokte Kaatee de stieren Bayershoeve Barry en Piet die bij CRV op de stierenkaart staan. Verder loopt er een eigen stier tussen de pinken, welke tevens dienst doet als dekstier voor de opbrekers. Het aantal benodigde rietjes voor een dracht schat Kaatee op 1,6 à 1,7. Het celgetal op het bedrijf bedraagt 230. Verreweg de meeste koeien worden zonder droogzetters drooggezet.
De koeien krijgen een eenvoudig rantsoen verstrekt van graskuil en maximaal zeven kilo brok. Voor de helft een A-brok en voor de andere helft een eiwitrijkere brok. Kaatee zet voor vijf à zes dagen graskuilblokken op de voergang, welke met de minishovel zo nu en dan worden aangeduwd. De veehouder heeft 42 hectare grond in eigendom, huurt 25 hectare van een projectontwikkelaar in Bergen en gebruikt daarnaast 68 hectare van Natuurmonumenten. Voor de graskuil worden het gras van de eigen grond en het Natuurmonumentengras gemengd. Om de eiwitopbrengst te verhogen, zaait Kaatee rode klaver door het gras.